

ОЛЕНА ВАСИЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету
м. Хмельницький

ТЕТЯНА ШУЛЬЦ

магістрантка кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету
м. Хмельницький

**КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МАЙБУТНІЙ
ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Анотація. У статті розглянуто проблему підготовки майбутніх психологів до використання інформаційних технологій у професійній діяльності. В ході дослідження з'ясовано, що конкурентоспроможність фахівців визначають їхні вміння застосовувати інноваційні методи і способи розв'язання професійних проблем, знання сучасних технологій та здатність використовувати їх у професійній діяльності. Аналіз літературних джерел з проблеми дослідження показав, що ефективність впровадження інформаційних технологій у психологічній сфері залежить від готовності самих фахівців до інноваційної діяльності, яка є одним з важливих компонентів їх професійної готовності. На основі аналізу наукових праць визначено компоненти готовності майбутніх психологів до використання інформаційних технологій в професійній діяльності. Цими компонентами є: мотиваційний, когнітивний, рефлексивний, комунікативний та креативний. Для дослідження рівнів сформованості кожного компоненту готовності майбутніх психологів до використання інформаційних технологій у професійній діяльності проведено тестування та анкетування студентів-психологів Хмельницького національного університету. Результати діагностики показали, що мотиваційний компонент готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності сформований на досить високому рівні. Проте за усіма іншими компонентами готовності студентів-психологів до використання інновацій у професійній діяльності діагностовано середні показники сформованості. Такі результати викликають необхідність створення комплексу умов для підвищення

рівня готовності майбутніх психологів до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності.

Ключові слова: інформаційні технології, студенти-психологи, готовність до професійної діяльності, компоненти готовності до використання інформаційних технологій.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашої держави постає необхідність у підготовці висококваліфікованих фахівців психологічної сфери. Для виконання своїх професійних обов'язків вони повинні оволодіти сукупністю знань та вмінь, які сприятимуть здійсненню майбутньої професійної діяльності, урізноманітненню форм та методів роботи. У зв'язку з цим підвищується роль інформаційних технологій (далі – ІТ) в діяльності психологів як один з важливих напрямів їх професійної підготовки. Наявність вмінь використовувати ІТ багато в чому визначає успішність навчальної та професійної діяльності майбутніх психологів, їх ефективність в сфері міжособистісної взаємодії. Адже практика показує, що найбільш значущими вміннями конкурентоспроможного психолога є його інтелектуальні вміння, в тому числі вміння застосовувати інноваційні методи і форми роботи, орієнтуватись у сучасних технологіях та використовувати їх у професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічного профілю (педагогів, психологів, соціальних працівників) розглянута в дослідженнях В. Балахтар, О. Бутенко, С. Гаврилюк та С. Семчук. У працях А. Брацлавської, А. Glatthorn, S. Day, J. Scheerens висвітлені питання професійного розвитку й становлення фахівців, формування їх професійної компетентності.

Науковці J. Záhorec, A. Našková, M. Munk & M. Bílek вказують на необхідність вжиття заходів для забезпечення та максимізації конкурентного потенціалу у випускників закладів вищої освіти [9]. Це передбачає, на їхню

думку, оволодіння випускниками знаннями та вміннями використання сучасних інформаційних технологій. Вчені провели анкетування за розробленою ними анкетною «Мої професійні компетенції» з метою з'ясувати погляди та думки студентів про предмети і теми, пов'язані з інформатикою, яка є невід'ємною частиною їхніх навчальних програм, а також з'ясувати думки студентів щодо окремих аспектів викладання предметів інформатики, включених до їхніх навчальних програм. Результати проведеного ними анкетування відобразили сучасний стан реалізації інформаційної освіти в рамках навчальних програм (з урахуванням профілізації випускників цих програм) [10].

Дослідники J. Karņieks & I. Salīte у своїй статті роблять висновок про ефективність створення та здобуття знань студентів на основі методу проектів в електронному навчальному середовищі. Оскільки метод орієнтований на співпрацю, то вчені наголошують на необхідності використання таких програмних можливостей, які дозволяють отримувати доступ до інших думок та доповнювати їх особистим досвідом, створюючи таким чином дискурс та порівняння. Науковці переконані у тому, що цей метод значно покращує мотивацію, інтерес та активність студентів у здобутті знань. Якість отриманих знань помітно підвищується, оскільки багато студентів опановують навички висловлювати та обґрунтовувати свої думки. Працюючи в групах, студенти впливають на якість роботи один одного, а викладач лише підвищує мотивацію до висловлювання думок студентів. Таким чином студенти набувають інформаційну компетентність [7].

Проте, не зважаючи на значний інтерес науковців до даної проблеми, питання формування готовності майбутніх фахівців психологічної сфери до застосування ІТ в професійній діяльності залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті є визначення компонентів готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності та дослідження

особливостей формування цих компонентів у фахівців психологічної сфери під час навчання в закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування готовності студентів-психологів до використання ІТ є досить тривалим, ґрунтовним та складним процесом, на який впливають різноманітні чинники: виховання та самовиховання, особливості особистісного розвитку та саморозвитку, професійна спрямованість, професійне самовизначення та багато інших. Проте, на наш погляд, врахування цих чинників, а також дослідження компонентів готовності студентів-психологів до використання ІТ надасть можливість керівникам закладам вищої освіти (далі – ЗВО) створити відповідні умови для навчання та оволодіння практичними вміннями і навичками майбутньої професійної діяльності фахівців психологічної сфери.

Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження показав, що до компонентів готовності фахівців соціономічного профілю, у тому числі психологів, до використання ІТ в майбутній професійній діяльності належать:

1) мотиваційний компонент – усвідомлене ставлення фахівця до ІТ та розуміння їх можливостей щодо вирішення певних професійних завдань. Мотивація є основою здійснення інноваційної діяльності фахівця, адже мотиваційна готовність до впровадження інноваційної діяльності є важливою умовою ефективності здійснення інновацій в майбутній професійній сфері. Мотивами можуть виступати пізнавальні інтереси, що виявляються в бажанні розуміти наукову сутність ІТ, сформувані власне ставлення до впровадження інновацій в професійній діяльності;

2) когнітивний компонент – сукупність науково-теоретичних знань про ІТ, їх різноманітність, структуру, особливості застосування. Окрім того, когнітивний компонент визначає систему необхідних умінь та навичок для успішного впровадження ІТ. Показниками сформованості когнітивного компоненту готовності майбутніх психологів до використання ІТ є: теоретико-методологічні знання (розуміння загальної теорії професійної діяльності з

врахуванням системного підходу); загальнотеоретичні та методичні знання (володіння принципами, закономірностями, методами наукових досліджень); вміння успішно застосовувати ІТ в практичній діяльності; ознайомлення з новими науковими досягненнями; знання шляхів та методів самоосвіти;

3) рефлексивний компонент виявляється в здатності фахівця до аналізу явищ особистісної свідомості та діяльності. Впровадження цього компоненту можливе через здійснення рефлексивних процесів саморозуміння та прояву розуміння інших, самооцінки та надання оцінки іншим. Наявність рефлексивного мислення можна розглядати як запоруку усвідомленої власної діяльності, її критичний аналіз та можливість системного вдосконалення. Готовність студента-психолога до використання ІТ з позиції рефлексивного компонента полягає в рівні сформованості рефлексивної позиції, тобто особливостей його самооцінки як суб'єкта, що впроваджує ІТ;

4) комунікативний компонент передбачає вміння фахівця встановлювати комунікативні зв'язки на різних рівнях взаємодії. Цей компонент є необхідним для формування готовності фахівця до використання ІТ, адже впровадження будь-якої технології потребує наявності широкої мережі зв'язків між суб'єктами соціономічної діяльності.

5) креативний компонент виявляється у відкритості майбутніх психологів до існуючих інноваційних процесів, а також у мобільності та гнучкості мислення, критичній оцінці та здатності творчо осмислювати та використовувати ІТ. Креативний компонент виявляється в пошуку нестандартних шляхів розв'язання професійних задач. Необхідність сформованості цього компоненту виявляється у творчому характері впровадження ІТ. Ознаками креативності фахівця є його здатність до створення нового, вміння знаходити нові підходи до вирішення професійних проблем [4; 5].

Для дослідження особливостей формування компонентів готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності ми

застосували наступні методи та методики: анкетування за розробленою нами анкетною методикою «Мотиви до професійної діяльності» С. Гріншпун, методику діагностики рефлексивності А. Карпова, тест комунікативних умінь Л. Міхельсона, адаптований Ю. Гільбухом та тест Є. Торранса. У дослідженні взяли участь 65 студентів-психологів віком 18-20 років Хмельницького національного університету (далі – ХНУ).

Дослідження мотиваційного компоненту готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності здійснювалося за допомогою методики «Мотиви до професійної діяльності» С. Гріншпун [2, с. 89-95.]. Дана методика дозволила нам виявити такі мотиви у виборі професії, як: мотиви престижності професії, мотиви матеріального благополуччя, мотиви творчої реалізації в праці. Результати діагностики мотивів вибору професії у 65 студентів-психологів ХНУ представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Мотиви вибору професії студентів-психологів (у %)

Мотиви	Рівні сформованості мотивів			
	Мотив не виражений	Слабка вираженість мотиву	Помірна вираженість мотиву	Вираженість мотиву
Престижної професії	29,2	47,7	15,4	7,7
Матеріальне забезпечення	10,8	16,9	41,5	30,8
Бажання творчої роботи	7,7	20	30,8	41,5

За результатами діагностики мотивів вибору професії у студентів-психологів ХНУ можемо зробити висновок про те, що у більшості досліджуваних при виборі майбутньої професії переважало бажання творчої роботи в майбутній професійній діяльності, а також матеріальне задоволення своїх потреб. Дані діагностичного дослідження вказують на те, що студенти-психологи відкриті до існуючих інноваційних процесів в сучасному суспільному

житті, готові до використання ІТ та пошуку нестандартних шляхів розв'язання професійних проблем.

За допомогою розробленої нами анкети ми визначили рівень сформованості когнітивного компоненту готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності. Студентам необхідно було оцінити свої знання з інноваційної діяльності та впровадження ІТ в професійну сферу за 12 – бальною шкалою.

Результати проведеного анкетування серед студентів-психологів ХНУ показали, що переважна більшість з них (58,5%) оцінюють власну ознайомленість з ІТ оцінкою «10», в той час як інші 41,5% зазначили, що рівень їхніх знань про застосування цих технологій у професійній сфері можна оцінити на оцінку «8» і нижче. На питання анкети про те, де саме студенти найчастіше використовують ІТ 64,6% опитаних відповіли, що вони цим займаються в рамках самоосвіти. При цьому, 35,4% респондентів зазначили, що найчастіше ІТ використовують при підготовці до семінарів, конференцій тощо. Цікавим є те, що 75,4% опитаних студентів змогли правильно обрати ІТ серед запропонованих варіантів технологій навчання, управлінської діяльності і т.п. На питання анкети: «Які сучасні інформаційні технології (їх елементи) Ви використовуєте на практиці?» більшість респондентів (87,7%) обрали комп'ютерні технології.

За результатами проведеного анкетування можемо зробити висновок, що студенти-психологи володіють достатнім рівнем знань про ІТ, а також необхідними вміннями та навичками для успішного застосування цих технологій на практиці.

Для дослідження рефлексивного компоненту готовності студентів-психологів до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності ми використали методикау діагностики рефлексивності А. Карпова [3]. Результати проведеного дослідження за методикою діагностики рефлексивності А. Карпова показали, що більшість студентів-психологів мають оптимальний середній рівень сформованості рефлексивності (55,4%). Проте привертає увагу той факт,

що у 15,4% досліджуваних наявний високий рівень рефлексивності. Такі психологи можуть надмірно заглиблюватися у власний внутрішній світ, що може спричинити відхід від реальності. Також негативним явищем є те, що у 29,2% студентів-психологів рівень рефлексивності є достатньо низьким, що вказує на низьку здатність таких фахівців до аналізу явищ особистісної свідомості та діяльності.

Для визначення рівня сформованості комунікативного компоненту готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності був використаний тест комунікативних умінь Л. Міхельсона, адаптований Ю. Гільбухом [6, с. 108-118]. Метою даного тесту є визначення рівня комунікативної компетентності та якості сформованості комунікативних умінь досліджуваних. Результати дослідження комунікативного компоненту готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

**Рівні комунікативної компетентності і якості сформованості
комунікативних умінь у студентів-психологів**

Рівні	%
Недостатньо комунікативні	9,2
Замкнуті	9,2
Неактивні у спілкуванні	35,4
Достатньо комунікативні	27,7
Комунікативні та активні	18,5

Дані, наведені в таблиці 2 свідчать, що більшість студентів-психологів (35,4%) є впевненими в собі, можуть вільно виступати перед публікою. Також значна частина студентів-психологів (27,7%) є достатньо комунікабельними, можуть впевнено відстоювати власну позицію у спілкуванні. Проте увагу

привертає той факт, що серед опитаних студентів виявлено значну кількість замкнених, некомунікабельних осіб. Тому рівень сформованості комунікативного компоненту готовності студентів-психологів до використання ІТ є невисоким.

Дослідження рівня сформованості креативного компоненту готовності студентів-психологів до використання ІТ здійснювалося за допомогою тесту Є. Торранса [8]. Результати діагностики загального індексу невербальної креативності у студентів-психологів ХНУ демонструє таблиця 3.

Таблиця 3

Рівні невербальної креативності у студентів-психологів

Рівні	%
Погано	3,1
Нижче норми	7,7
Трохи нижче норми	10,8
Норма	23,1
Трохи вище норми	27,7
Вище норми	15,3
Відмінно	12,3

Таким чином, за результатами проведеної діагностики можемо констатувати переважно середній рівень сформованості невербальної креативності у більшості студентів. Показник «відмінно» притаманний для 8 з них (12,3%), а показник «погано» – лише 2 студентам (3,1%).

Висновки. Перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз літературних джерел з проблеми дослідження показав, що до основних компонентів готовності студентів-психологів до використання ІТ належать: мотиваційний компонент, що виражається в наявності чіткої системи мотивації; когнітивний компонент, що полягає в теоретичній готовності до професійної

діяльності; рефлексивний компонент, який виявляється в здійсненні фахівцем аналізу явищ особистісної свідомості та діяльності; комунікативний компонент, що передбачає вміння спеціаліста встановлювати комунікативні зв'язки на різних рівнях взаємодії; креативний компонент, що виявляється в пошуку нестандартних шляхів розв'язання професійних задач.

За результатами проведеного діагностичного дослідження серед студентів-психологів було встановлено, що мотиваційний компонент готовності студентів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності сформований на досить високому рівні. Вони виявили готовність до існуючих інноваційних процесів в суспільному житті, впровадження інновацій та пошуку нестандартних шляхів розв'язання професійних проблем. Проте інші компоненти готовності студентів-психологів до використання ІТ характеризуються низькими та середніми показниками та потребують подальшої роботи щодо їх покращення.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо в розробці та впровадженні в ЗВО комплексу умов для підвищення рівня готовності майбутніх психологів до використання ІТ у професійній діяльності.

Використані джерела:

1. Брацлавська, А. Особливості формування готовності майбутніх льотчиків військової авіації до професійної взаємодії під час використання спільного повітряного простору / А. Брацлавська // Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка». – Вип. 8(15). – 2020.
2. Гриншпун, С. С. Свойства нервной системы и профессиональная деятельность / С. С. Гриншпун // Школа и производство. – № 1. – 1995. – С. 89-95.
3. Карпов, А. В. Психология рефлексивных механизмов деятельности. Москва, Институт психологии РАН. – 2004.
4. Скалич, Л. Й. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інтерактивних технологій навчання / Л. Й. Скалич // Актуальні питання гуманітарних наук. – № 14. – 2015. – С. 319-324.
5. Старєва, А. М. Організація особистісно орієнтованого освітнього середовища / А. М. Старєва // Педагогічні науки. – № 15. – 2003. – С. 132-136.

6. Hilbukh, Y. Z. Relevant problems of psychological tests validation. *Psychology Issues*, № 5. – 1978. – P. 108-118.

7. Kapeniaks, J. & Salīte I. Action research for creating knowledge in an e-learning environment. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 14 (2). – 2012. – P. 111-129.

8. Torrance, E. P. Norms-technical manual: Torrance Tests of Creative Thinking. Lexington, MA: Ginn. – 1974.

9. Záhorec, J., Hašková, A., Munk, M. & Bílek, M. Quality assurance of informatics education within tertiary economy and managerial study fields. *Problems of education in the 21st century*, 76 (2). – 2018. – P. 250-278.

10. Záhorec, J., Hašková, A., & Munk, M. Development of informatics competencies of non-informatics study programme students at the ISCED 5 Level. In *The 10th International Scientific Conference Distance Learning in Applied Informatics*, 2014. – P. 537-547. Štúrovo, Slovakia: Wolters Kluwer.

References

1. Bratslavskya, A. Osoblyvosti formuvannya hotovnosti maibutnykh lotchykiv viiskovoi aviatsii do profesiinoi vzaiemodii pid chas vykorystannia spilnoho povitrianoho prostoru / A. Bratslavskya // *Elektronne naukove fakhove vydannia «Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Serii «Pedagogika»*. – Vyp. 8(15). – 2020.

2. Grinshpun, S. S. Svoystva nervnoy sistemy i professionalnaya deyatelnost / S. S. Grinshpun // *Shkola i proizvodstvo*. – № 1. – 1995. – S. 89-95.

3. Karpov, A. V. Psikhologiya refleksivnykh mekhanizmov deyatelnosti. Moskva, Institut psikhologii RAN. – 2004.

4. Skalych, L. Y. Pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly do vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii navchannia / L. Y. Skalych // *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. – № 14. – 2015. – S. 319-324.

5. Starieva, A. M. Orhanizatsiia osobystisno oriietovanoho osvithnoho seredovyshcha / A. M. Starieva // *Pedagogichni nauky*. – № 15. – 2003. – S. 132-136.

6. Hilbukh, Y. Z. Relevant problems of psychological tests validation. *Psychology Issues*, № 5. – 1978. – P. 108-118.

7. Kapeniaks, J. & Salīte I. Action research for creating knowledge in an e-learning environment. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 14 (2). – 2012. – P. 111-129.

8. Torrance, E. P. Norms-technical manual: Torrance Tests of Creative Thinking. Lexington, MA: Ginn. – 1974.

9. Záhorec, J., Hašková, A., Munk, M. & Bílek, M. Quality assurance of informatics education within tertiary economy and managerial study fields. *Problems of education in the 21st century*, 76 (2). – 2018. – P. 250-278.

10. Záhorec, J., Hašková, A., & Munk, M. Development of informatics competencies of non-informatics study programme students at the ISCED 5 Level. In *The 10th International Scientific Conference Distance Learning in Applied Informatics*, 2014. – P. 537-547. Štúrovo, Slovakia: Wolters Kluwer.

ЕЛЕНА ВАСИЛЕНКО

кандидат педагогических наук, доцент
доцент кафедры психологии и педагогики
Хмельницкого национального университета

ТАТЬЯНА ШУЛЬЦ

магистрант кафедры психологии и педагогики
Хмельницкого национального университета

**КОМПОНЕНТЫ ГОТОВНОСТИ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ К
ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В
БУДУЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Аннотация. В статье рассмотрена проблема подготовки будущих психологов к использованию информационных технологий в профессиональной деятельности. В ходе исследования установлено, что конкурентоспособность специалистов определяют их умение применять инновационные методы и способы решения профессиональных проблем, знание современных технологий и способность использовать их в профессиональной деятельности. Анализ литературных источников по проблеме исследования показал, что эффективность внедрения информационных технологий в психологической сфере зависит от готовности самих специалистов к инновационной деятельности, которая является одним из важных компонентов их профессиональной готовности. На основе анализа научных работ определены компоненты готовности будущих психологов к использованию информационных технологий в профессиональной деятельности. Этими компонентами являются: мотивационный, когнитивный, рефлексивный, коммуникативный и креативный. Для исследования уровней сформированности каждого компонента готовности будущих психологов к использованию информационных технологий в профессиональной деятельности проведено тестирование и анкетирование студентов-психологов Хмельницкого национального университета. Результаты диагностики показали, что мотивационный компонент готовности студентов-психологов к использованию информационных технологий в будущей профессиональной деятельности сформирован на достаточно высоком уровне. Однако по всем другим компонентам готовности студентов-психологов к использованию инноваций в профессиональной деятельности диагностировано средние показатели сформированности. Такие результаты вызывают необходимость создания

комплекса умов для підвищення рівня готовності майбутніх психологів до застосування інформаційних технологій в професійній діяльності.

Ключевые слова: інформаційні технології, студенти-психологи, готовність до професійної діяльності, компоненти готовності до використання інформаційних технологій.

OLENA VASYLENKO

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Psychology and Pedagogy
Khmenytskyi National University

TETIANA SCHULTZ

Master of the Department of Psychology and Pedagogy
Khmenytskyi National University

THE COMPONENTS OF READINESS OF THE STUDENTS OF PSYCHOLOGY FOR APPLYING INFORMATION TECHNOLOGIES IN THEIR FUTURE PROFESSIONAL WORK

Abstract. The article considers the problem of training future psychologists who will use information technologies (IT) in their professional activity. In the process of research it was defined that the competitiveness of specialists is determined by their ability to apply innovative methods and ways of solving professional problems as well as by their knowledge of modern technologies and the ability to use them in professional activity. The analysis of references in the field of our research revealed that the efficient introduction of IT in the psychological sphere depends on the readiness of specialists for innovation activity, as such activity is one of important components of their professional readiness. After analyzing the research works we determined the components of readiness of future psychologists for applying IT in their future professional work. Such components are motivational, cognitive, reflexive, communicative and creative components. In order to investigate the level of formation of each component by future psychologists we conducted testing and suggested questionnaires for the students of psychology at Khmenytskyi National University. The diagnostic results demonstrate that the motivational component of readiness of the students of psychology for applying IT in their future professional activity has been formed at a sufficiently high level. However, the diagnostic results of all other components of readiness for using innovations by students of psychology revealed only sufficient levels of formation. Such results necessitate the creation of the complex of conditions for increasing the level of readiness for applying IT in professional activity by future psychologists.

Keywords : information technologies (IT), students of psychology, readiness for professional activity, components of readiness for applying IT.